

Beverregistrering på Kvikne

- langs Orkla og Tunna med større sidevassdrag

Gjennomført av Kvikne Utmarksråd 2013

Innhold

Sammendrag	3
Innledning.....	4
Materiale og metode.....	6
Materiale og metode for registreringsarbeidet	6
Bestandsestimater	6
Område.....	7
Skadeomfang.....	7
Oversikt over undersøkte områder	7
Bearbeiding av data.....	7
Resultat.....	8
Bestandsstørrelse	8
Vurdering av skadeomfang.....	9
Type skader og omfang	9
Problemområder	9
Fremtidige registreringer	9
Fremtidige etableringer.....	9
Litteraturliste.....	10

Sammendrag

Høsten 2013 gjennomførte Kvikne Utmarksråd en registrering av bever langs Orkla og Tunna med større sidevassdrag, på Kvikne. Tiltaket ble delvis finansiert av Tynset kommunes viltfond og delvis av egne midler.

Målet med registreringen var å få et estimat på hvor mange bevere som finnes i Orkla og Tunna, innen området til medlemmene av Kvikne Utmarksråd.

Området avgrenses av Tynset kommunes yttergrenser i vest, nord og øst. I sør danner den tidligere soknegrensa til Kvikne grense for dette området. Eneste unntak er Leiran/Låggia utmarkslag i sørvest. Leiran/Låggia utmarkslag meldte seg ut av Kvikne Utmarksråd i 1998, og dette området er følgelig ikke med i registreringa.

Sist det ble gjennomført en undersøkelse av beverbestanden på Kvikne var i 1998-99 (Grue, 2000). Det ble da funnet 8 hytter på Kvikneskogen, hvorav 5 var aktive. For området fra Kvikneskogen til fylkesgrensa mot Sør- Trøndelag ble det funnet 1 sikker lokalitet ved Ulvmoen. Bestanden beskrives her som lav, men i positiv utvikling med nyetableringer i sidevassdragene.

Ved registreringene høsten 2013 ble det funnet 17 beverlokaliteter til sammen i Tunna og Orkla (med sidevassdrag), hvorav 10 var aktive. Fem av disse aktive lokalitetene befant seg i tilknytning til elva Tunna og fem andre ved elva Orkla (hvorav en befant seg ved sideelva Ya).

Beverbestanden i Orkla og Tunna har økt betydelig siden forrige undersøkelse sist på 90- tallet. Mange av de godt egnede leveområdene for bever langs elvene Orkla og Tunna er nå er tatt i bruk, men fortsatt finnes det ledige områder der bever kan etablere seg.

Egnet leveområde og skadeomfang ble også undersøkt under registreringene med tanke på et mulig framtidig arbeid med driftsplan for bever.

I det undersøkte området har graving av jordganger og oppdemming av dyrket mark vært de mest betydningsfulle skadene voldt av bever. I noen tilfeller kan også felling av kantskog være et problem. Men dette gjelder i hovedsak de områdene der det allerede finnes lite kantskog langs elva. Felling av trær kan stedvis medføre ekstraarbeid for grunneiere, men utgjør sjelden store økonomiske tap. Skade forårsaket av bever ble derimot ikke vurdert som betydelig for området som helhet. Med ett unntak har ingen av de nevnte aktive lokalitetene demning. Problemet med neddemming av dyrkamark er derfor per i dag lite på Kvikne. Enkelte steder har beveren tidligere gravd jordhuler under dyrkamarka, men har da blitt tatt ut for å hindre videre skade på jord og potensielle farlige feller for landbruksmaskiner. Der hvor beveren i dag har etablert seg i jordekanter er det fare for graving av jordhuler under jordene.

Følgende områder ble vurdert som potensielle problemområder: Letan, Sverjevollan og Moen.

Innledning

Beverbestanden i Orkla har vært i raskt utvikling i de siste årene (Grue 2000, Bonvik og Rønning 2006, Halley m.fl. 2013). Så sent som 1991 ble det ansett at det var bare en etablerte gruppe, ved Voll i Rennebu (Halley m.fl. 2013). I 2006 ble det beregnet at det fantes 113 bevere i kommunene Rennebu, Meldal og Orkdal, stort sett langs nedre deler av Orkla (Bonvik og Rønning 2006).

Etter at beveren har etablert seg i et nytt område, øker bestanden relativt sakte og jevnt i rundt 25- 30 år (Halley, D.J. & Bevanger. K. 2005). Etter dette øker bestanden betraktelig raskere i normalt ca. 10- 15 år, inntil alle potensielle leveområder er koloniserte (Halley, D.J. & Bevanger. K. 2005). Til høyre er en figur som viser en slik vanlig utvikling av beverbestanden i et typisk større vassdrag. Dagens bestand langs Orkla er i all sannsynlighet mot slutten av «*rapid increase phase*», altså i den perioden da bestanden øker relativt raskt. Når alle potensielle leveområder er kolonisert (ca. 50 år etter første kolonisering), vil bestanden gå moderat tilbake før den stabiliserer seg ved områdets bæreevne (Halley & Rosell 2002, Hartman 1994).

Bestandsutvikling av bever i Värmland, Sverige etter gjeninnføringen. 100 % av bestanden = 15 000 dyr. Hvite firkanter = bestand; Svarte sirkler = utbredelse. Fra Hartman (1995).

Mange av de beste beverområdene er tatt i bruk i undersøkelsesområdet, men fortsatt er det noen potensielle steder igjen for beverkolonier. Sannsynligvis er ikke beverbestanden på Kvikne så høy som potensialet tilsier. Når bestanden er lav er nemlig beveren selektiv og velger områder som krever liten grad av tilrettelegging fra beverens side for å bli et egnet habitat (demninger, utgravinger mm) (Halley, D.J. & Bevanger. K. 2005), dette gjaldt for de aller fleste beverkoloniene som ble registrert på Kvikne. Når bestandsnivået begynner å bli høyt koloniserer beveren mindre bekker og myrer som krever mer innsats før det kan bebos (Halley, D.J. & Bevanger. K. 2005). Kun en av hyttene som ble funnet i denne undersøkelsen hadde demning (Tunna), resten lå i gode og lettvinde beverhabitat.

Grunnlaget for denne kartleggingen har vært å se på status og utvikling i bestanden av bever i Orkla og Tunna på Kvikne, og med det gi et bedre grunnlag for den framtidige forvaltningen av bever på Kvikne. Det omfattende kartleggingsarbeidet er avgjørende for et eventuelt videre arbeid mot en bestandsplan for bever på Kvikne når en ny beverforskrift nå snart foreligger.

Det har ikke vært tradisjon for beverjakt på Kvikne, og rapporteringen opp igjennom årene har vært mangelfull. De senere år har man imidlertid sett en økning i antall felte bever, men det har vært uvisst om dette avspeiler en økende beverbestand, eller kun en økt interesse for jakten.

Kvikne har vært tildelt kvotefri jakt på bever i en årrekke, antall beverkolonier og forekomst av egnet leveområde har derfor ikke vært benyttet for beregning av kvote. En registrering vil være et nødvendig hjelpemiddel for å beregne hvor stor bestanden er og dermed hvor hard beskatning den vil tåle.

Det er mye jordbruksareal i dalbotnen på Kvikne og jordene strekker seg stedvis helt inntil Orkla og Tunna. Dette gjør faren for konflikter med beveren ganske høy. En registrering av dagens aktivitet var derfor ansett som viktig også for å gjøre det enklere å ta fatt i problemer som kan oppstå på grunn av beveraktivitet, slik som søknader om skadefelling, riving av dammer osv.

Materiale og metode

Materiale og metode for registreringsarbeidet

Hovedformålet med feltarbeidet var å finne flest mulig områder med tilstedeværelse og overvintring av bever. Feltregistreringene ble konsentrert mot vann og vassdrag i tilknytning til Orkla og Tunna, og med potensielt habitat for bever ut fra en skjønsmessig vurdering, og ikke alle vannforekomster innen området, da dette ville blitt et svært omfattende arbeid.

Ved registreringen høsten 2013 ble marktakseringsmetoden, beskrevet av Simonsen (1965) og Syvertsen (1977) benyttet. Denne metoden er anbefalt å gjennomføre på høsten da beveren på denne tida er aktiv med bygging av hytter med matlager og demninger, og aktiviteten er enkel å oppdage (Rosell & Pedersen 1999). Ved registrering av bever langs Orkla i Rennebu, Meldal og Orkdal benyttet Bonvik og Rønning samme metode, og takserte i perioden 25. okt – 25. nov (Bonvik & Rønning, 2006). Etter samtale med Bonvik ble jeg anbefalt å starte litt tidligere etter erfaringer de gjorde seg under dette arbeidet med tidligere snøfall enn mange andre steder i landet, og derfor tidligere oppstart av hyttebygging og samling av matlager blant beverne (Bonvik pers. med.). Det kan også være en fordel at marka ikke er snødekt ved registreringene.

Bevere bor vanligvis ikke på elvestrekninger brattere enn 2 %, og må ha stille eller stilleflytende vann der hytte eller hull bygges/graves (Halley, pers.med.). Dette gjør at man kan utelukke enkelte elvestrekninger. De kan imidlertid bo ved en serie kulper med brattere korte strekninger imellom (Halley, pers.med.). Ved å benytte kart kunne dermed enkelte strekninger utelukkes i forkant av registreringsarbeidet.

Kikkert ble brukt under feltarbeidet der terrengmessige forhold vanskeliggjorde befaringen. I Orkla ble deler av strekningen gått på begge sider av elva der det var øyer eller annet som vanskeliggjorde befaring fra bare den ene bredden.

I forkant av selve feltarbeidet ble det samlet inn informasjon om beverlokaliteter, og mulige lokaliteter, blant lokalbefolkning og hyttefolk.

Bestandsestimat

Et nøyaktig estimat av hvor mange bevere som finnes innen et område er vanskelig å få til, da den flytende bestand av enkeltindivider er svært vanskelig å registrere (Grue, 2000). Det er også mulig at enkelte jordhuler er oversett, da disse er vanskelige å oppdage (Båtstad, 2003). Slike huler er trolig vanlig innen området, især i Tunna da det er god sandjord for graving langs breddene her.

Det er brukt et gjennomsnittlig antall på 3,9 dyr pr. hytte i aktivt bruk ved beregning av bestandsstørrelsen. Dette gjennomsnittet er ofte benyttet ved estimering av bestandsstørrelser av bever og er utarbeidet på bakgrunn av flere studier (Rosell & Pedersen 1999).

Bever ofte har flere hytter i et territorium, og/eller kan bo i hull, slik at det ikke finnes noen synlig bygning (Halley, pers.med.). Dette gjør en nøyaktig taksering vanskelig, men på vår breddegrad lager beverne alltid matlager om høsten, og bare et matlager per territorium (Halley, pers.med.).

Område

Kvikne Utmarksråd (KUR) er et samarbeidsorgan som ble opprettet i 1981 innen gamle Kvikne sogn. Utmarksrådet består i dag av 30 grunneierlag/foreninger som samlet disponerer ca. 1.000.000 dekar. Geografiske ytre punkter for utmarksrådets medlemsmasse er fra og med Stubsjøen i Tynset kommune, og nord til Innset i Rennebu kommune, østre og vestre grenser er kommunegrensene. Området ligger fra ca. 550 til ca. 1250 moh.

Jordbruk er den viktigste næringa innen Kvikne, noe som krever en god beverforvaltning, og da spesielt fordi mye av jordbruksarealet ligger i dalbunnen helt inntil elva Orkla og delvis også Tunna.

Hovedfokus for undersøkelsen var de områdene det har vært aktuelt med jakt og skadeuttak av bever på Kvikne, og der hvor det også finnes en betydelig bestand av bever. De undersøkte vassdragene var derfor Orkla og Tunna. På Kvikneskogen ble strekninga (Orkla) fra Rv3 og vestover utelukket ettersom Orkla her går ganske grunn hele vegen opp til demninga ved Ø. Dølvad om sommeren, og tidvis er ganske stri.

I «Vann-Nett Portal» (nettside med informasjon om vann i Norge), skal den økologiske og kjemiske tilstanden til alle norske vannforekomster legges inn. Her finner man at den økologiske tilstanden til Orkla på Kvikne er definert som «antatt moderat» på grunnlag av middels til store fysiske inngrep i form av kraftutbygging (kvalitetsselement hydrologisk regime).

Den økologiske tilstanden for delen av Ya som er taksert, er definert som «antatt god». Ya nedenfor demninga er definert som «antatt dårlig» på grunnlag av stor grad av fysiske inngrep i form av kraftutbygging (kvalitetsselement hydrologisk regime).

Den økologiske tilstanden for Tunna er definert som «antatt god».

Skadeomfang

Skadeomfang ble skjønnsmessig vurdert ut fra befaring, samt opplysninger fra grunneiere. Det ble fokusert på oversvømmelse som følge av bygging av demninger og tetting av avløpsrør, felling og gnaging av kantskog og utgraving av jordganger knyttet til innmark.

Oversikt over undersøkte områder

Feltarbeidet ble gjennomført langs hele Orkla og Tunna innen Kvikne, og ellers rettet mot områder hvor det var meldt om tilstedeværelse av bever av grunneiere og andre. Undersøkte strekninger og bevelokaliteter ble digitalisert og er presentert i kart, se vedlegg 1.

Bearbeiding av data

GPS- pos. er registrert for alle aktive og ikke-aktive beverhytter/huler som ble funnet under feltarbeidet. Der det fantes matlager er dette notert, og det er også notert om det var synlig aktivitet rundt lokaliteten.

Digitale bilder ble tatt av samtlige lokaliteter.

Resultat

Bestandsstørrelse

Det ble registrert 17 hytter/huler innen registreringsområdet høsten 2013, hvorav 10 ble regnet som aktive på bakgrunn av synlig aktivitet ved hytta og tilstedeværelse av matlager (tabell 1).

Bestandsstørrelsen er estimert til totalt 39 dyr.

Langs store deler av Orkla og Tunna ble det funnet ferske og gamle gnag av bever, og det var tydelig at det hadde vært aktive beverkolonier flere steder tidligere.

Alle lokaliteter som er regnet som aktive er digitalisert og presentert i kart, se vedlegg 2.

Tabell 1 Oversikt over aktive og ikke-aktive beverlokaliteter på Kvikne funnet under takseringen høsten 2013.

Nr	Stedsnavn	Dato registrert	Aktiv	Side av elva (Ø/V/N/S)
1	Letan	17.okt	JA	V
2	Staitjønna	17.okt	NEI	V
3	Stai	17.okt	NEI	V
4	Moen/Veen	20.okt	JA	Ø
5	Sverjevollan	20.okt	JA	Ø
6	Brevad	22.okt	NEI	Ø
7	Grøntjønna1	24.okt	NEI	NØ
8	Grøntjønna2	24.okt	JA	NØ
9	Movangen	25.okt	NEI	NØ
10	Dalenget	25.okt	JA	NØ
11	Kasttjønna	25.okt	JA	N
12	Volløkkja	25.okt	NEI	V
13	Støa	26.okt	JA	V
14	Tørresvangen	30.okt	JA	S+N
15	Tunna V for Rv3	30.okt	NEI	NØ
16	Tunna ved Stubsjøen	30.okt	JA	NØ
17	Moen	12.nov	JA	Ø ?

Noen av de ikke-aktive hyttene befant seg i nærheten av andre, aktive hytter. Bevere har som regel mer enn en hytte innen reviret sitt, men som nevnt er det bare en som har matlager; «hovedhytta». Bevere flytter dessuten ofte «hovedkvarter» innen reviret for å være i umiddelbar nærhet av god mattilgang; i løpet av årene skifter de mellom de beste steder etter hvert som lokale matressurser blir spist opp (Duncan, H. pers.med). Etter hvert gjør gjenvekst steder attraktive igjen. Som et resultat av dette, vil ulike hytter/huler periodevis være i bruk som revirsentrum. I tillegg kaster hunnen om våren ut de eldre ungene like før hun får nye unger. De utkastede ungene bor da midlertidig i en av de andre hyttene/hulene(Duncan, H. pers.med).

Vurdering av skadeomfang

Type skader og omfang

Når beverens aktiviteter kolliderer med menneskelig bruk av skog og innmark kan konflikter oppstå.

Beveren kan forårsake en rekke typer skader. Blant annet:

- Bygging av demninger og tetting av avløpsrør som kan føre til oversvømmelse.
- Skader på skog ved felling og barkgnaging
- Utgravning av jordganger

Problemområder

Med bakgrunn i befarung ble disse områdene vurdert som potensielle problemområder:

Letan: Utgravning under åker kan bli et problem.

Sverjevollan: Utgravning under åker kan bli et problem.

Moen: Oppdemming med fare for oversvømmelse av åker

Ettersom skadeomfanget øker raskere jo tettere bestanden er (Duncan D.J. & Bevanger K. 2005), kan det forventes at det vil bli meldinger om flere skader voldt av bever på Kvikne ettersom bestanden tetter seg til.

Fremtidige registreringer

Registreringene begrenset seg som nevnt til Orkla og Tunna. Det er imidlertid en fordel om enkelte, kortere strekninger i tillegg til disse blir registrert så snart som mulig. Dette er: Nåva (innen Kvikne), Orkla ovenfor Ø. Dølvad (med tanke på registrering av mulige fremtidige leveområder), strekninga Storinnsjøen- Innerdalen med Inna, samt området omkring Ølvatnet.

Store registreringer i Orkla og Tunna bør ikke være nødvendig på mange år dersom man får til et godt system med sett- og skutt- bever.

Fremtidige etableringer

Det var flere ledige beverhytter både i Orkla og Tunna, og enkelte lå langt unna andre hytter og i godt egnede habitat. Selv om bestanden begynner å bli tett er det mulig at det vil komme flere etableringer i framtida

I fjellområdene er det i hovedsak Orkla ovenfor Ø. Dølvad, Nåva og Inna- området som peker seg ut som mulig potensielle beverområder. Her er det både vatn og elver/bekker (800 – 900 moh), med mye vegetasjon i og rundt disse. Fjellbjørkskogen er fremtredende, men med noe innslag av furu, samt en rekke vierarter.

Litteraturliste

Bonvik, C. & Rønning, H. 2006: *Forvaltningsplan for bever langs Orkla og større sidevassdrag*.

Båtstad, K. R. 2003: *Bevertaksering i Sel kommune, Oppland 2002- 2003*. Sel Fjellstyre.

Grue, S. 2000: *Driftsplan for bever i Tynset kommune*.

Halley, D.J. & Bevanger, K. 2005: *Bever- forvaltning av en jakt- friluft- og miljøressurs. En håndbok om moderne metoder for praktisk forvaltning av beverbestander*. NINA rapport 21. 61. s.

Halley, D. J. & Rosell, F. 2002: *The beavers reconquest of Eurasia: status, population development, and management of a conservation success*. Mammal Review 32: 153-178.

Hartman, G. 1994: *Ecological studies of a reintroduced beaver (Castor fiber) population*. Doktorgradsavhandling. Svensk landbruksuniversitets rapport 25.

Hartman, G. 1995: *Patterns of spread of a reintroduced beaver Castor fiber population in Sweden*. - Wildl. Biol. 1: 97-103.

Rosell, F. & Pedersen, K. V. 1999. *Bever*. A/S Landbruksforlaget. 1999. 280 s.

Simonsen, T. A. 1965. *Telling av beverhytter i Kristiansand vinteren 1964/65*, Kristiansand museums årbok 1965, 138 årgang, s.15-29.

Syvertsen, K. 1977. *Inventeringsmetodikk og erfaringer fra beverundersøkelser ved Kristiansand i Sør-Norge*. Nordisk bäversymposium 1975. Skogshögskolan, institutionen för skogzoologi, rapport nr. 26: 40-46.